

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

Commissie van Redactie:

Dr. W. F. BAX (Amsterdam),

Dr. H. ENNO VAN GELDER (Voorburg).

Dr. J. W. A. VAN HENGEL (Utrecht),

Dr. J. H. JONGKEES (Bussum).

Dr. A. N. ZADOKS-JOSEPHUS JITTA (Amsterdam).

XXXVI 1949,

TWEEDE GEDEELTE.

AMSTERDAM

UITGAVE VAN HET GENOOTSCHAP

1949

DE AMSTERDAMSCHЕ PENNING VAN LUTMA
OP DEN VREDE VAN MUNSTER

door

Mr. J. VAN KUYK †

De twee, zeer op elkander gelijkende, penningen, welke de stad Amsterdam ter gedachtenis aan den vrede van Munster door Lutma deed maken en aan de Heeren van de Regeering vereerde¹⁾, zijn door den Voorzitter van ons Genootschap Mr. Frederiks²⁾ beschreven; hierbij wordt ook behandeld het — nog niet geheel tot oplossing gebrachte — probleem van de verhouding tusschen deze twee.

De stukken zijn in het kort aldus te beschrijven:

- A. Vz. Hercules en Minerva, elkander tegemoetkomend, bestraald door een hemellicht (waarin Jehovah); Hercules houdt een knots, Minerva een pijlbundel; aan de voeten liggen neergeworpen wapens;
Kz. wapen van de stad Amsterdam, waaronder een — in het Latijn gesteld — opschrift.
Van Loon, II, blz. 310; Frederiks, blz. 33, n°. 12/12a, afb. 102/3.
- B. Vz. overeenkomstige voorstelling als die van de vorige, doch rijk versierd door bijwerk en vier engeltjes;
Kz. het opschrift in een cartouche met kwabornamenten.
Van Loon, II, blz. 310; Frederiks, blz. 33, n°. 13/13a; afb. 104/5.

¹⁾ Een dergelijke vereering van gouden medailles in (zilveren) doos aan de Regeering van Amsterdam kwam meermalen voor; zie: Bontemantel, *De Regeering van Amsterdam*, uitg. Kernkamp, II, blz. 56 v. — Medailles in doos waren in de Republiek, ook in de achttiende eeuw, gebruikelijk. Het Koninklijk Penningkabinet bezit een gouden penning in gouden doos, betreffende de overdracht aan den Erfstadhouder van het graafschap Culemborg (*Catalogus Gedenkpenningen* no. 2889).

²⁾ Mr. J. W. Frederiks, *De meesters der Plaquette-penningen* (1943), blz. 33 v.

Van beide bestaan exemplaren in goud en in zilver. In zilver heeft het Koninklijk Penningkabinet zoowel A als B³⁾; beide exemplaren zijn oud bezit, reeds vóór 1823 in de verzameling aanwezig en vermeld in de bekende *Notice* over het Kabinet, in genoemd jaar van de hand van den eersten Opzichter, Jhr. Mr. J. C. de Jonge, verschenen⁴⁾. De zilveren zijn zeldzaam, maar in tal van belangrijke collecties te vinden. Zij waren aanwezig op de Numismatische Tentoonstelling te Amsterdam van 1946⁵⁾. — Anders is het met de gouden; deze behooren tot den hoogsten graad van zeldzaamheid. Nu het Kabinet onlangs een gouden exemplaar van A verworven heeft, moge dit aanleiding zijn voor een poging vast te leggen wat omtrent gouden exemplaren bekend is.

De volgende gouden worden in de literatuur vermeld:

- I Catalogus auctie der verzameling W. C. Esdré (Amsterdam 1842), n°. 12.
- II Catalogus auctie der verzameling J. A. Völcker (Amsterdam April 1888), I, n°. 625.
- III Catalogus auctie der verzameling A. Voomborgh (Amsterdam December 1888), n°. 592.
- IV Dezelfde n°. 594.
- V Catalogus Gedenkpenningen Koninklijk Penningkabinet n°. 723.
- VI Catalogus auctie J. Schulman, Amsterdam, Maart 1949, n°. 1420.
- VII Een „zilveren doos met gouden penning“, naar Amerika verkocht, wordt door Mr. Frederiks⁶⁾ vermeld.

Omtrent deze penningen valt het volgende op te merken:

- I Door Frederiks⁷⁾ vermeld als goud exemplaar van A. — Dit is onjuist; het exemplaar van de verzameling Esdré was niet van goud, doch van zilver. Een — niet heel duidelijke

³⁾ *Catalogus Gedenkpenningen*, no. 724, 726.

⁴⁾ *Notice*, blz. 63.

⁵⁾ *Catalogus* van de Tentoonstelling, blz. 169—170, no. 853—4.

⁶⁾ Blz. 34, noot 62.

⁷⁾ Blz. 33, noot 61 en blz. 34, noot 62.

— historische mededeeling, aan de omschrijving in den catalogus der veiling (n°. 12) toegevoegd, kan deze vergissing verklaren. De opbrengst⁸⁾ — f 8,25 — heft allen twijfel op. In dezelfde verzameling was ook een exemplaar in zilver van B of van de doos (Catalogus n°. 13); de opbrengst hiervan was f 40,25. — De omschrijving van dit nummer in den *Catalogus* was onduidelijk: „de Zilveren doos tot Penning vervaardigd, waarin de genoemde penning was besloten”.

- II Exemplaar van A, dat f 170,— opracht en werd toegewezen aan de firma J. Schulman. — Uit de collectie werden tevens geveild de penningen A en B in zilver, welke resp. f 21,— en f 42,— oprachten.
- III N°. 592 van de verzameling Voomborgh was een exemplaar van A en werd toegewezen voor f 450,—. De koper is niet met name vermeld, doch aangeduid als n°. 55.
- IV N°. 594 van dezelfde verzameling was een exemplaar van B; het werd voor f 475,— toegewezen aan n°. 18.
- V Exemplaar van A, in 1889 voor f 400,— door het Koninklijk Penningkabinet gekocht van de firma Schulman⁹⁾. Het is in 1914 gestolen¹⁰⁾ en — naar aan te nemen is — versmolten.
- VI Exemplaar van A, thans gekocht door het Koninklijk Penningkabinet voor f 4.200,—, en als bruikleen in het Rijksmuseum te Amsterdam.
- VII De American Numismatic Society, te New-York, deelt in een brief van 17 Juni 1949 mede, dat nòch de Society nòch het

⁸⁾ De opbrengsten zijn ontleend aan de in het Archief van het Kabinet aanwezige veilingcatalogi met vermelding van de opbrengsten.

⁹⁾ Deze deelt aan schrijver dezes mede in haar archief, voor zooverre aanwezig, niets omtrent dezen penning te vinden. — De koop blijkt uit de inventarissen in het archief van ons Kabinet.

¹⁰⁾ *Verlag* van het Kabinet over 1914, blz. 4. — Het stuk wordt door ons medelid Jhr. von Weiler ten onrechte nog vermeld als in het bezit van het Kabinet. Zie: *Jaarverlag* der Vereeniging voor Penningkunst te Amsterdam over 1947, blz. 8 v.; *Jaarboek* XXXV (1948), blz. 112.

Metropolitan Museum een exemplaar in goud bezit en dat eenige andere verzameling, waarin een dergelijk stuk zou zijn, niet bekend is.

Uit het voorgaande volgt dat I stellig en V en VII zeer waarschijnlijk als niet bestaande moeten worden beschouwd, en wij in elk geval volstaan kunnen te rekenen met het bestaan van II, III, IV en VI.

Onderzoek en overweging leidde ten opzichte van deze stukken tot het volgend resultaat.

II was zeer waarschijnlijk het gestolen en versmolten exemplaar V. — Deze waarschijnlijkheid berust op vergelijking van data en prijzen. II is in April 1888 voor f 170,— geveild (kooper Schulman) en V in 1889 voor f 400,— verkocht (verkooper Schulman). Hier-tusschen ligt een veiling in December 1888 (III) voor f 450,—, welke opbrengst eenerzijds een aanwijzing geweest kan zijn bij de prijsbepaling door den verkooper in 1889, maar daartegenover het onwaarschijnlijk maakt dat het verkochte exemplaar V dit exem-plaar III is geweest. In het eerste geval is een normale winst gemaakt, in het andere geval een onverklaarbaar verlies genomen. — Bij het voorgaande komt in de tweede plaats dat in deze laatste jaren van het directeurschap van Meijer door het Koninklijk Kabinet veelal niet rechtstreeks op veilingen gekocht werd, doch daarna uit den handel. — Is onze onderstelling juist, dan valt dus ook met II, als zijnde V, niet meer afzonderlijk te rekenen.

Blijven over III, IV en VI.

IV — een exemplaar van B — sedert de veiling van de collectie-Voombergh in 1888 weder uit de openbaarheid verdwenen — hebben wij gelukkig teruggevonden in het bezit van de erven-Voombergh, die het op de veiling hebben teruggekocht. Het uitnemend geconserveerde stuk is thans in het bezit van een kleinzoon, Mr. A. J. Labouchere te Zeist.

Wij hebben redenen welke het waarschijnlijk maken dat ook III — het exemplaar van A uit de veiling Voombergh — door de erven is teruggekocht en in 1934 door dezen is verkocht; wellicht is dit stuk thans, als zijnde VI, in het Koninklijk Kabinet gekomen.

Van A en B is in Nederland elk als unicum één exemplaar bekend; de nummers VI (wellicht III) en IV.

* * *

Het thans door het Kabinet verworven exemplaar heeft, uit numismatisch oogpunt, weinig beteekenis, omdat het bestaan van gouden exemplaren bekend was. Groote waarde heeft het echter als historische herinnering en als een stuk van Nederlandsche cultuur; als zoodanig hoort het thuis in de verzameling van het Rijk, waarin vroeger een — daarna verloren gegaan — exemplaar aanwezig is geweest. Dat de Minister uit dezen hoofde den aankoop heeft goedgekeurd, moge met dankbaarheid en waardeering worden vermeld.